

KB - Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen

Eindrapportage fase 2

AKK-NR ZU-96.077b

Bond van Boerderij Zuivelbereiders

Van der Sterre Groep / P. van der Sterre Kaashandel B.V.

Gemeenschappelijk Zuivelsecretariaat (GemZu)

Coöperatieve Producenten Handelsvereniging 'De Producent'

Stichting COKZ

RIKILT DLO

IKC Landbouw

Stichting Agro Keten Kennis

Het Nederlands Zuivelbureau

Zijerveld & Veldhuyzen

Waayer BV

TNO Voeding

Innovaction Stroeken BV

April 1999

Dit eindrapport is openbaar. Iedere participant kan hiervan vrijelijk gebruik maken.

Inhoud

Voorwoord	1
Management samenvatting	2
Management summary	3
1 Inleiding	4
1.1 Achtergrond	4
1.2 Probleemstelling	4
2 Opzet project	5
2.1 Uitgangspunt	5
2.2 Doelstellingen	5
2.3 Afbakening	5
2.4 Organisatie	6
2.5 Opzet	6
3 Uitvoering project	7
3.1 Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden	7
3.2 Verkregen resultaten	7
3.3 Gevolgtrekkingen	9
4 Vervolg	10
Bijlage 1	Overzicht rapporten, artikelen en presentaties van het project
Bijlage 2	Namen en adressen van de participanten

Voorwoord

Met veel genoegen heb ik kennis genomen van de eindrapportage fase 2 van het project Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen (KB). Na een gedegen toets in de praktijk en uit de reacties van de deelnemers aan de proeftrajecten mogen we met elkaar vaststellen dat de kwaliteitsborging werkt, dat het vertrouwen in het product boerenkaas groter wordt en dat de faalkosten inderdaad gaan dalen.

Maken wat de markt vraagt, herkenbaarheid bij de afnemers vergroten en een heldere en betaalbare beoordelingsprocedure zullen moeten gaan bijdragen aan het in de benen houden van dit puur ambachtelijke product, dat met zoveel trots door producenten en handel wordt voortgebracht.

Dank aan allen die op enigerlei wijze in deze fase een bijdrage hebben geleverd aan het slagen van dit AKK project. Behalve de hiervoor genoemden wil ik nog de subsidieverstrekkers en de projectleiding vanuit Innovaction noemen.

A. Hoogendoorn
Voorzitter van de Stuurgroep

Management samenvatting

In opdracht van de Bond voor Boerderijzuivelbereiders (BBZ) is in 1995 de studie 'Boerderijzuivel in perspectief' uitgevoerd. In deze studie werd geconcludeerd dat er voldoende marktkansen voor de sector zijn, maar dat deze niet vanzelf worden vertaald naar een sterke positie voor boerderijzuivelbereiders. Om dit te bewerkstelligen dienden drie randvoorwaarden te worden verbeterd:

1. Ontwikkeling van een adequaat kwaliteitssysteem in de boerderij zuivelketen;
2. Het opzetten van een goed afzetbeleid in samenwerking met de handelspartners;
3. Zorgdragen voor voldoende product- en marktinnovatie.

Naar aanleiding van deze bevindingen is BBZ in 1996 samen met handelspartners gestart met het AKK-project Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen (AKK-KB project). Het project had als primair doel om vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid van producenten en handel, een markt- en kwaliteitsbeleid voor boerenkaas op te zetten. Een extra motivatie hiervoor was het verwachte wegvallen van de landbouwkwaliteitsregelingen in 2004, waardoor tevens het rijksmerk voor boerenkaas dreigt weg te vallen.

In het AKK-KB project is gewerkt aan drie hoofditens, te weten:

Het ontwikkelen van een kwaliteitssysteem en het testen van dit systeem middels een pilot.

Het ontwikkelen van marketing-initiatieven die tot doel hebben de meerwaarde van boerenkaas in de markt tot uitdrukking te brengen.

Het formuleren van de consequenties voor de ondersteunende organisatie(s).

Het project, dat een looptijd kende van medio 1996 tot medio 1998 heeft geleid tot een KB-kwaliteitssysteem, dat van de grond af aan door bereiders en handelaren samen is ingevuld. Hierdoor is bij beide partijen het bewustzijn van de kwaliteit van het product boerenkaas en de (proces)factoren die deze kwaliteit beïnvloeden sterk toegenomen. Tevens is overeenstemming bereikt over normen ten aanzien van kritische punten in het productieproces van boerenkaas en over normen ten aanzien van welke boerenkaas wel en niet 'KB-waardig' is.

Door het werken aan een gezamenlijk kwaliteitssysteem is de overlegstructuur tussen bereiders, groothandel en detailhandel verbeterd. Het alom aanwezige wantrouwen tussen de partijen is voor een groot deel weggenomen en verscheidene duurzame samenwerkingsvormen zijn ontstaan. Eén van deze samenwerkingsvormen betreft de Commissie Notering Boerenkaas, waarin vertegenwoordigers van producenten en handel participeren. De oprichting van deze commissie, die wekelijks noteringen voor verschillende soorten boerenkaas vaststellen, heeft onder meer tot gevolg gehad dat de prijzen stabiel en hoger zijn geworden.

Daarnaast hebben boerenkaasbereiders en boerenkaashandelaren via hun vertegenwoordigende organisaties gezamenlijk de Stichting KB opgericht. De Stichting KB beheert het KB-systeem, zorgt voor de beoordelingen van boerenkaasbereiders en handelaren en verstrekt KB-licenties.

Het AKK-project heeft een vervolg gekregen in de vorm van een demonstratieproject. Dit project, wordt gesubsidieerd door LASER. Het betreft een driejarig project waarin de in het AKK-project ontwikkelde kennis in de keten wordt gedemonstreerd en ingevoerd, met als doelstelling om minimaal 70% van de boerenkaasbereiders en boerenkaashandelaren volgens het KB-systeem te laten werken en daarmee een KB-licentie te kunnen verstrekken. Daarnaast wordt in dit project duidelijk geïnvesteerd in de promotie van de meerwaarde van het KB-systeem naar detailhandel en consument, zodat de bekendwording en acceptatie wordt vergroot en de afzet van boerenkaas wordt verbeterd.

Management summary

In assignment of the Union of Farm Dairy Producers (BBZ) the study “Farm dairy in perspective” was assigned in 1995. This study concluded that sufficient market chances are available for the sector, but that these changes are not automatically translated into a strong position for the farm dairy producers. To arrange this position three preconditions had to be improved:

1. Development of a adequate quality assurance system in the farm dairy chain;
2. Development of a sales policy in co-operation with trade partners;
3. Take care of sufficient product and market innovation.

As a result of these findings BBZ started in 1996 together with trade partners the ACC project Quality Assurance Farm Dairy Chain (ACC-KB project). The main goal of the project was, from a shared responsibility from producers and traders, to develop a market and quality assurance policy for farm cheese. An extra motivation for the project came from the expected disappearance of the Agricultural Quality Rules from the Dutch Government in 2004. When this will happen, the governmental mark for farm cheese will also disappear.

The ACC-KB project worked on three main items:

1. Development of a quality assurance system and the testing of this system in a pilot;
2. Development of marketing initiatives, which aimed at expressing the added value of farm cheese in the market;
3. Formulating the implications for the supporting organisation(s).

The project, which had a lead time from medium 1996 until medium 1998, led to the KB quality assurance system, that was filled in from scratch by producers and traders together. By doing this both parties gained more conscience of the quality of the product farm cheese and the process factors which have influence of this quality. Also agreement was reached about norms for “KB-worthy” farm cheese.

By working on a shared quality system the consultation structure between producers, traders and retail improved. The main part of the suspicion between the parties was taken away and several sustainable co-operation forms arose. One of these co-operation forms is the Commission Farm Cheese Quotation, in which representatives from producers and traders participate. The foundation of this commission, which makes quotations for different sorts of farm cheese on a weekly basis, had amongst others as a result that the prices have become more stable and higher.

Next to that, the farm cheese producers and farm cheese traders have by there organisations, founded the KB Foundation. The KB Foundation manages the KB quality system, takes care of the assessment of farm cheese producers and traders and hands out KB licences.

The ACC-project has had a continuation by a demonstration project. This project is subsidised by The Dutch Ministry of Agriculture. The project will run for three years, in which the developed knowledge is demonstrated and introduced in the sector. The goal of this project is to have 70% of the farm cheese producers and traders work by the KB quality system and have their KB licence. Next to this the project invests in promoting the added value of the KB quality system to retail and to the consumer, to improve the knowledge, acceptance and sales of farm cheese.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

De Bond van Boerderij Zuivelbereiders (BBZ) voerde in 1995 een discussie met haar leden ten einde na te gaan wat de verwachtingen waren omtrent de positie van de boerderijzuivelbedrijven en BBZ in 2004. In opdracht van BBZ hadden IKC en LUW hiervoor een studie uitgevoerd. Deze studie leidde tot het rapport 'Boerderijzuivel in perspectief'. Conclusie uit dit rapport was dat er voldoende marktkansen zijn maar dat deze niet vanzelf worden vertaald naar een sterke positie voor boerderijzuivelbereiders in de afzetketen. Om dit wel te bewerkstelligen dienden drie randvoorwaarden te worden verbeterd:

4. Ontwikkeling van een adequaat kwaliteitssysteem in de boerderij zuivelketen;
5. Het opzetten van een goed afzetbeleid in samenwerking met de handelspartners;
6. Zorgdragen voor voldoende product- en marktinnovatie.

Naar aanleiding van deze bevindingen is de Bond van Boerderij Zuivelbereiders, als belangenbehartiger van de boerderij-zuivelbedrijven samen met belangrijke handelspartners en haar vertegenwoordigende organisatie GemZU gestart met het AKK-project Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen, hierna afgekort tot KB-project, met de wens deze randvoorwaarden te realiseren.

Het KB-project is medio 1996 van start gegaan. De eerste oriënterende fase van het project werd begin 1997 afgerond. In mei 1997 ging fase twee van start, waarvoor een apart deelproject werd opgezet. Over deze tweede fase wordt in deze eindrapportage verslag gedaan.

1.2 Probleemstelling

De probleemstelling waarmee de boerderijzuivelbereiders en de handelspartners zich geconfronteerd zagen, kan als volgt worden geformuleerd:

“Hoe dienen de boerderijzuivelbereiders, en met hen de handelspartners, te reageren op de toenemende eigen verantwoordelijkheden ten opzichte van de markt en de overheid?”

Deze eigen verantwoordelijkheid is het gevolg van sterker wordende invloeden vanuit de markt en vanuit de overheid.

Invloeden vanuit de markt:

- Toenemende producteisen ten aanzien van veiligheid en gezondheid.
- Hogere mate van aansprakelijkheid voor producenten.
- Behoeft aan ketenafstemming tussen handel en producenten.
- Concentraties in levensmiddelenhandel.
- Dalend belang speciaalzaken als verkoopkanaal.
- Toenemende concurrentie in het zuivelschap.
- Dalende marges.
- Toenemend productaanbod en versnippering van aandacht bij de consument.

Invloeden vanuit de overheid:

- Inwerkingtreding van Europese regelgeving op gebied van zuivelhygiëne.
- Het verwachte wegvallen van landbouwkwaliteitsregelingen, en daarmee van het Rijksmerk, in de toekomst.
- Overige deregulering en verschuiving van verantwoordelijkheid naar de ondernemer.

2 Opzet project

2.1 Uitgangspunt

Om de genoemde invloeden vanuit de markt en vanuit de overheid het hoofd te kunnen bieden moest, vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid van producenten en handel, een markt- en kwaliteitsbeleid worden opgezet. Specifiek aandachtspunt vormde het verwachte wegvallen van de landbouwkwaliteitsregelingen in 2004, waardoor tevens het rijksmerk voor boerenkaas dreigt weg te vallen.

Belangrijk is dat de sector zélf aangeeft wat de meerwaarde is van boerenkaas. Deze meerwaarde moet worden vertaald in een kwaliteitsbeleid enerzijds en een marktbeleid anderzijds.

Een belangrijke vraag is ook welke structuur moet worden ontwikkeld ten einde de boerderijzuivelbereiders uiteindelijk te kunnen blijven ondersteunen. Deze vraag is niet leidend maar eerder een afgeleide van de in dit project voorgestelde oplossingen.

2.2 Doelstellingen

De doelstellingen van het project zijn als volgt geformuleerd:

Het ontwikkelen van een kwaliteitszorgsysteem en het testen van dit systeem middels een pilot.

Het ontwikkelen van marketing-initiatieven die tot doel hebben de meerwaarde van boerenkaas in de markt tot uitdrukking te brengen.

Het formuleren van de consequenties voor de ondersteunende organisatie(s).

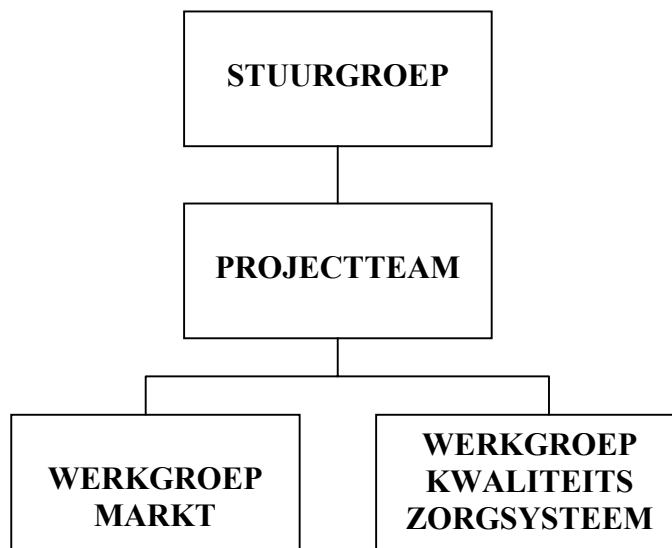
2.3 Afbakening

De volgende punten vormden de afbakening van het project:

- Centraal uitgangspunt vormt het verdwijnen van de landbouwkwaliteitsregelingen en daarmee van het Rijksmerk voor boerenkaas;
- In het afzetbeleid ligt de focus op de boerenkaas, andere zuivelproducten staan niet centraal;
- De keten van productie, groothandel, detailhandel tot consument wordt in beschouwing genomen;
- Waar nodig en waar gewenst dienen het kwaliteitszorgsysteem en de marktinitiatieven afgestemd te worden op hetgeen is ontwikkeld in de reguleren zuivelsector;
- Het KB-systeem is aanvullend op normen zoals opgesteld in KKM en de hygiënecode;
- Toekenning van de KB-licentie kan slechts plaats vinden bij KKM-erkende en hygiënecode-erkende bedrijven;
- Initiatieven betrekking hebbende op de markt kunnen ook in vervolgpiloten verder worden uitgewerkt.

2.4 Organisatie

De projectorganisatie van het project fase 2 zag er als volgt uit:

De activiteiten zoals benoemd in paragraaf 3.1 onder punt A zijn uitgevoerd door de werkgroep kwaliteitszorgsysteem. De activiteiten benoemd onder punt B zijn uitgevoerd door de werkgroep markt. Het projectteam, waarin de voorzitters van de werkgroepen zitting hadden, heeft de activiteiten benoemd onder punt C voor haar rekening genomen.

2.5 Opzet

Het KB-project fase 2 kende in totaal zes rondes. Per ronde werden voor de twee werkgroepen de doelstellingen en verwachte resultaten gedefinieerd. Aan het eind van elke ronde rapporteerden de werkgroepen via het projectteam aan de stuurgroep. In de stuurgroep werd de voortgang getoetst en bewaakt. Globaal zag de inhoudelijke invulling van de zes rondes er als volgt uit:

Ronde	Werkgroep Markt	Werkgroep Kwaliteitszorgsysteem
1	Projectplan	Projectplan
2	<ul style="list-style-type: none"> • Marktanalyses • Plannen voor herkenbaarheid boerenkaas 	<ul style="list-style-type: none"> • Plan van aanpak voor testgroepen kwaliteitsysteem • Normbeschrijvingen gereed
3	<ul style="list-style-type: none"> • Uitgewerkte positionering boerenkaas • Ideeën voor communicatie naar de markt • Plan rond prijsvorming boerenkaas 	<ul style="list-style-type: none"> • Eerste ervaringen testfase • Concept kwaliteitssysteem • Ideeën voor implementatie systeem
4	<ul style="list-style-type: none"> • Communicatieplan boerenkaas gereed 	<ul style="list-style-type: none"> • Laatste ervaringen testfase • Kwaliteitsysteem gereed • Plan van aanpak implementatie
5	<ul style="list-style-type: none"> • Alle plannen definitief • Voorstel omtrent uitvoering en financiering promotie 	<ul style="list-style-type: none"> • Alle plannen definitief • Voorstel omtrent uitvoering en financiering licentieverstrekking
6	<ul style="list-style-type: none"> • Evaluatie 	<ul style="list-style-type: none"> • Evaluatie

3 Uitvoering project

3.1 Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden

In deze paragraaf wordt een opsomming gegeven van de belangrijkste activiteiten die in het project zijn uitgevoerd. De activiteiten zijn in drie groepen verdeeld.

A. Ontwikkeling van een kwaliteitszorgsysteem:

- Normbeschrijving en testen van drie modules bij boerenkaasbereiders en boerenkaashandelaren: “Melkwinning”, “Bereiding van boerenkaas” en “Rijping en opslag van boerenkaas”.
- Beschrijving van het kwaliteitssysteem incl. invulformulieren voor de ondernemers.
- Ontwikkeling van een plan van aanpak voor implementatie van het systeem, incl. voorlichting en persoonlijke begeleiding van de bedrijven bij de uitvoering.
- Testen (evaluatie) van de implementatie, begeleiding en controle bij een testgroep.
- Formulieren van een pakket van eisen ten aanzien van procedures, omgang met licenties, externe beoordeling sanctiebeleid, toezicht en bestuurlijke structuur.

B. Ontwikkelen van initiatieven ten aanzien van marketing en prijsvorming:

- Analyseren van de kansen, bedreigingen, sterktes en zwaktes (SWOT-analyse) van product en sector.
- Beoordelen van de huidige concepten / product-markt-combinaties en inventariseren van mogelijke verbeteringen c.q. nieuwe concepten.
- Ontwikkeling van een voorstel voor het verbeteren van de herkenbaarheid van boerenkaas.
- Ontwikkeling van een communicatiebeleid richting afnemers en achterban rondom licenties.
- Ontwikkeling van een onderscheidingsvorm voor erkende bedrijven.
- Vaststellen van een duidelijke positionering en het gewenste marketingbeleid rondom boerenkaas.
- Verbetering van de prijsvorming.
- Ontwikkeling van een plan voor het vormen van een marketingbudget ter financiering van toekomstige activiteiten op dit gebied.

C. Consequenties ondersteunende organisaties:

- Ontwikkeling van een voorstel voor beoordeling en licentie-toekenning.
- Opstellen van aanbevelingen ten aanzien van de uitvoering van het marketingplan.
- Voorbereiding van de toekenning van de eerste licenties.
- Voorbereiding van afspraken en overeenkomsten tussen de betrokken partijen ten aanzien van de implementatie van het kwaliteitszorgsysteem.

3.2 Verkregen resultaten

Behaalde kwalitatieve en kwantitatieve economische resultaten:

- Verbetering van de bewustwording van de kwaliteit van het product boerenkaas en de (proces)factoren die deze kwaliteit beïnvloeden. Het KB-kwaliteitssysteem is van de grond af aan door bereiders en handelaren samen ingevuld. De vele discussies maken dat het draagvlak voor een gezamenlijke verantwoordelijkheid versterkt is en vergroting van het bewustzijn van kritische factoren heeft plaatsgevonden. Dit resultaat zal meetbaar worden in de komende drie jaar, wanneer het systeem in de gehele sector wordt ingevoerd. Producten en processen zullen worden gecontroleerd door een onafhankelijke instantie, waarna aan KB-waardige bereiders en handelaren een licentie wordt verstrekt. Een belangrijk element in het KB-systeem is de koopovereenkomst die bereider en handelaar bij elke partij geleverde kaas sluiten en waarin de verantwoordelijkheden van beiden worden vastgelegd. Naast duidelijkheid levert dit ook een hechtere relatie op.

- Overeenstemming in de sector over normen ten aanzien van kritische punten in het proces van melkwinning, bereiding, rijping en opslag van boerenkaas. Tevens overeenstemming over normen ten aanzien van welke kaas wel en niet 'KB-waardig' is. Deze zaken waren voorheen een grijs gebied waar vooral op basis van ervaring werd geoordeeld. Normen zijn nu grotendeels meetbaar gemaakt en dus veel beter te controleren en te verbeteren.
- Verbetering van de overlegstructuur tussen bereiders, groothandel en detailhandel. Mede door het verminderen van het alom aanwezige wantrouwen tussen de producenten en de handel is de verstandhouding tussen beiden aanzienlijk verbeterd. De relatie is zodanig verbeterd dat verscheidene duurzame samenwerkingsvormen zijn ontstaan (zie 3.3).
- Verbetering van prijsvorming van boerenkaas door de oprichting van de Commissie Notering Boerenkaas. De oprichting van deze commissie, die wekelijks noteringen voor verschillende soorten boerenkaas vaststellen, heeft onder meer tot gevolg gehad dat de prijzen stabiel en hoger zijn geworden en de jaarlijkse 'zomerdip' in 1998 achterwege is gebleven.

Ontwikkelde ketenkennis

- Kennis rond ketenorganisatie (1.7): middels inzet van de dragende organisaties van bereiders en handelaren en middels het betrekken van de mensen zelf in testgroepen zijn nieuwe duurzame verbanden ontstaan.
- Ketenzorg (2.4): opzetten van een kwaliteitssysteem bij twee schakels van de keten, die gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor het eindresultaat; een perfect product. Omdat beide schakels elk een deel van het productieproces uitvoeren (bereiding en rijping) zijn de schakels sterk afhankelijk van elkaar. Deze afhankelijkheid komt nu tot uiting in een gezamenlijk kwaliteitssysteem; pas wanneer beide schakels een KB-licentie bezitten én het eindproduct goed is bevonden, mag het product als KB-kaas de markt in gaan. De gedeelde verantwoordelijkheid wordt ook vastgelegd in een koopovereenkomst die beide partijen bij elke geleverde partij boerenkaas aangaan.
- Vertaalslag van markt naar product en proces (3.3): het KB-systeem is opgezet met input vanuit de markt. Een door de werkgroep markt uitgevoerde markttoets gaf aan wat de markt belangrijk vindt aan boerenkaas. Dit waren zowel zaken als productveiligheid en goede smaak, als ook zaken als natuurlijkheid en ambachtelijkheid. Al deze factoren zijn zo goed mogelijk vertaald naar normen (zoals bijvoorbeeld de mate waarin koeien in de wei moeten staan).
- Prijsvormingsmechanismen (3.6): voorheen gaven de nog bestaande boerenkaasmarkten de richtprijs af voor boerenkaas. Dit systeem was echter verouderd, omdat door verandering in ketenorganisatie (veel rechtstreekse leveringen tussen bereider en handelaar) op deze markten steeds minder grote hoeveelheden werden aangevoerd en ook nog de minder courante partijen. Een kleine hoeveelheid kaas van mindere kwaliteit bepaalde zo de richtprijs voor alle boerenkaas. Als onderdeel van het KB-project dat uiteindelijk de positie van boerenkaas in de markt wil versterken, is ook naar de prijsvorming gekeken. Dit heeft geleid tot het instellen van een Commissie Notering Boerenkaas, waarin vertegenwoordigers van de Bond van Boerderij Zuivelbereiders en de Vereniging Nederlandse Kaasgroothandelaren wekelijks de noteringen voor de verschillende soorten boerenkaas vaststellen. Deze werkwijze zorgt ervoor dat de vastgestelde prijs, die toch de basis vormt voor vele transacties, een betere afspiegeling is van de werkelijke situatie (beschikbare hoeveelheden, kwaliteiten van de aangevoerde partijen etc.).

3.3 Gevolgtrekkingen

Ten aanzien van verduurzaming van de strategische samenwerking en het uitstralings-effect heeft het project de volgende resultaten geboekt:

- Boerenkaasbereiders en boerenkaashandelaren hebben via hun vertegenwoordigende organisaties een gezamenlijke Stichting opgericht, te weten de Stichting KB. De Stichting KB beheert het KB-systeem, zorgt voor de beoordelingen van boerenkaasbereiders en handelaren en verstrekt KB-licenties. Dit initiatief heeft van het Productschap zuivel een startsubsidie verkregen voor drie jaar.
- Het AKK-project heeft een vervolg gekregen (fase 3) in de vorm van een demonstratieproject. Dit project, waarin wederom bedrijven uit de boerenkaasketen en kennisinstellingen deelnemen, wordt gesubsidieerd door LASER. Het betreft een driejarig project waarin de in het AKK-project ontwikkelde kennis in de keten wordt gedemonstreerd en ingevoerd, met als doelstelling dat na afloop van het project minimaal 70% van de boerenkaasbereiders en boerenkaashandelaren een KB-licentie hebben ontvangen. Hierna moet KB via de Stichting KB als blijvende organisatie kunnen voortbestaan.
- Strategische allianties tussen individuele bedrijven en kennisinstellingen zijn uit het project niet ontstaan. Van de deelnemende kennisinstellingen verricht met name IKC echter reeds zeer lang onderzoek in de sector en zal dit ook in de toekomst zeker blijven doen.
- In de zuivelsector zijn vergelijkbare activiteiten verricht binnen de projecten KKM (Keten Kwaliteit Melk), KBM (Kwaliteitsborging Biologische Melkveehouderij) en KOM (Kwaliteitszorg Onderhoud Melkinstallaties). Deze projecten, die kort na elkaar zijn ontstaan op initiatie van sectororganisaties en (verenigde) bedrijven zijn allen op vergelijkbare wijze opgezet en sluiten zo goed mogelijk op elkaar aan.
- Samen met de deelnemende kennisinstellingen zijn een aantal nog niet ingevulde deelonderzoeken binnen het thema ketenzorg geïdentificeerd. Het betreft met name onderzoeken naar kwaliteitskosten (voor en na invoering van het KB-systeem) en tracing & tracking in de keten.

Kennisverspreidingsactiviteiten:

Communicatie naar de verschillende doelgroepen (achterban: bereiders en handelaren), markt (detailhandel en consumenten) en overige betrokkenen (bijv. consumentenorganisaties) is één van de belangrijkste activiteiten in het vervolgproject KB-fase 3. Hiervoor is een uitgebreid communicatieplan opgesteld en een werkgroep communicatie opgericht. Voor elke doelgroep is aangegeven welke middelen zullen worden ingezet en wat de doelstellingen (bekendheid, mate van respons) zijn. Metingen hierna worden o.a. verricht met behulp van enquêtes.

In fase 2 zijn globaal reeds de volgende activiteiten verricht (zie ook bijlage 1):

- Schriftelijke communicatie naar de doelgroep:
  - Artikelen in vakbladen.
  - Informatiefolder KB, meegestuurd met de Zelfkazer (bereik: alle leden van de Bond) en uitgedeeld op bijeenkomsten in de sector.
- Mondelinge communicatie naar de doelgroep:
  - Zeven bijeenkomsten van testgroepen van bereiders en handelaren, waarin zowel apart als gezamenlijk de inhoud van het kwaliteitssysteem samen met de opstellers werd bediscussieerd.
  - Presentaties tijdens jaarvergaderingen van de Bond van Boerderijzuivelbereiders.
  - Discussiemiddag voor alle projectdeelnemers (incl. testgroepen).
- Communicatie naar de omgeving:
  - Symposium 'boerenkaas, een keten van garanties', waarop alle aspecten van het KB-aspect werden belicht voor belangstellenden. Naast de projectdeelnemers en bedrijven uit de sector, waren vertegenwoordigers van betrokken organisaties (zoals COKZ en KKM), marktpartijen (zoals Albert Heijn), bewindslieden van het ministerie van LNV etc. aanwezig.

4 Vervolg

Zoals reeds beschreven heeft het AKK-project inmiddels een vervolg gekregen (fase 3) in de vorm van een demonstratieproject. Doelstellingen van dit project zijn:

- Het overdragen van de in het AKK-project ontwikkelde kennis naar de boerderijzuivelbereiders en de handel, zodat het KB-systeem daadwerkelijk wordt geïmplementeerd bij minimaal 70% bij de boerenkaasproducenten (is circa 370 producenten) die overwegend afzetten via de handel en 90% van de boerenkaashandel (is circa 20 ondernemingen) binnen 3 jaar na aanvang van het demonstratieproject zodat de boerderijzuivelketen veilig gesteld is.
- Promotie van de meerwaarde van het KB-systeem naar detailhandel en consument, zodat de bekendwording en acceptatie wordt vergroot en zodoende de afzet van boerenkaas wordt verbeterd.
- Continuïteit van de boerenkaasbereiding en -handel d.m.v. het KB-systeem.

Naast het vervolgproject is een Stichting KB opgericht, die het KB-systeem gaat beheren en uitvoeren. Ook wordt gewerkt aan de oprichting van een Vereniging KB, die na afloop van het demonstratieproject de promotie van boerenkaas moet continueren. Zoals reeds beschreven heeft de prijsvorming van boerenkaas middels de Commissie Notering Boerenkaas een blijvende moderne organisatie gekregen.

Tenslotte worden hieronder de thema's weergegeven die in de loop van het AKK project zijn benoemd als mogelijk interessant voor vervolgonderzoek. De eerste twee thema's hebben hierbij de hoogste prioriteit gekregen. Getracht wordt om in de nabije toekomst financiering te vinden voor het onderzoeken van deze zaken.

Ten aanzien van het KB-systeem betreft het:

- Het verkrijgen van inzicht in de kwaliteitskosten in de boerenkaasketen, met name de faalkosten, ter ondersteuning van de implementatie van het KB-systeem. Het verkrijgen van gegevens over de kosten en de opbrengsten in de verschillende schakels leidt weellicht tot een betere verdeling van de marges in de toekomst.
- De mogelijkheden om tracing & tracking in de boerenkaasketen goed te regelen.
- Risico-analyse als basis voor het verder investeren in kwaliteitszorg.
- Het opzetten van een recall-procedure voor de keten.

Ten aanzien van marktinformatie betreft het:

- Laten uitvoeren van consumentenonderzoek: de mening, waardering, associaties, koopintenties e.d. van verschillende groepen consumenten ten aanzien van boerenkaas (wordt voor een deel al voor het Nederlands Zuivelbureau gedaan).
- Het opstellen van smaakprofielen van boerenkaas door consumenten en het hierop aanpassen van de gebruikte criteria van de professionele keurders.
- Ontwikkelen van een praktische manier om marktinformatie te verzamelen en te verspreiden in de sector / keten. Daarnaast ontwikkelen van een methode om deze informatie snel toe te passen in elementen als de positionering van boerenkaas en nieuwe soorten boerenkaas.

Bijlage 1 Overzicht verschenen rapporten, artikelen en presentaties

Rapporten en notities

AKK projectnummer en naam: ZU-96.077b Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen
Titel rapport: Resultaten Testfase
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): N.J.G. Broex en Mw. M.C. v.d. Haven
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
ISBN-nummer: n.v.t.
Aantal pagina's: 22
Contactpersoon voor opvragen rapport: Stichting KB, de heer Th. Zwart (033-4965628)
Datum uitgave: januari 1998
Openbaar / Niet openbaar: openbaar
Datum vrijgave: n.v.t.
Samenvatting:

Resultaten van de testfase, waarin het KB-systeem in de praktijk van de boerenzuivelbereider en boerenzuivelhandelaar is getest. Nagegaan is of de onderwerpen en normen aansluiten bij de gangbare praktijk en of de naleving van de normen gewaarborgd kan worden zonder een te grote administratieve belasting. Nevendoelstelling was het ontwikkelen van draagvlak in de sector.

AKK projectnummer en naam: ZU-96.077b Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen
Titel rapport: Toets organoleptische eigenschappen boerenkaas
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): Mw. L. Rutten
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 3.3
ISBN-nummer: n.v.t.
Aantal pagina's: 10
Contactpersoon voor opvragen rapport: Stichting KB, de heer Th. Zwart (033-4965628)
Datum uitgave: januari 1998
Openbaar / Niet openbaar: openbaar
Datum vrijgave: n.v.t.
Samenvatting:

Verslag van een deelonderzoek binnen het KB-project met als doelstelling het achterhalen van de wensen en eisen die de consument stelt aan de smaak van boerenkaas en te beoordelen of de huidige opzet van het kwaliteitssysteem deze elementen in voldoende mate borgt. Het onderzoek is uitgevoerd met bestaand materiaal en gesprekken met deskundigen.

AKK projectnummer en naam: ZU-96.077b Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen
Titel rapport: Kwaliteitshandboek Boerderijzuivelketen
Subtitel: Versie: boerderijzuivelbereiders of
Versie: boerenkaashandelaren
Naam auteur(s): N.J.G. Broex en Mw. M.C. v.d. Haven
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
ISBN-nummer: n.v.t.
Aantal pagina's: 40
Contactpersoon voor opvragen rapport: Stichting KB, de heer Th. Zwart (033-4965628)
Datum uitgave: april 1998
Openbaar / Niet openbaar: openbaar
Datum vrijgave: n.v.t.
Samenvatting:

Losbladige handboeken waarin voor de boerderijzuivelbereider respectievelijk de boerenkaashandelaar zijn opgenomen: algemene informatie, zelfevaluatie formulieren, koopovereenkomst, registratieformulieren, procedures etc.

AKK projectnummer en naam: ZU-96.077b Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen
Titel rapport: Eindverslag werkgroep markt
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): Innovaction BV
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 1.5, 3.3, 3.4
ISBN-nummer: n.v.t.
Aantal pagina's: 9
Contactpersoon voor opvragen rapport: Stichting KB, de heer Th. Zwart (033-4965628)
Datum uitgave: augustus 1998
Openbaar / Niet openbaar: niet openbaar
Datum vrijgave: n.v.t.
Samenvatting:
Verslag van de uitgevoerde activiteiten en behaalde resultaten van de werkgroep markt. Behandelde onderwerpen zijn: SWOT-analyse van boerenkaas, markttoets van elementen uit het KB-systeem, verbeteren van de herkenbaarheid van boerenkaas, positionering van boerenkaas en communicatie.

Artikelen in de Zelfkazer, huisblad van de Bond van Boerderij Zuivelbereiders

Titel: De voorzitter in zijn jaarrede: "Brede aanpak om toekomst veilig te stellen"
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): n.v.t.
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
Datum uitgave: april 1996
Waar verschenen: Zelfkazer, nr. 4
Pagina's: 8, 9
Samenvatting: Aankondiging AKK-KB project tijdens jaarvergadering van de bond

Titel: Meerwaarde door samenwerking
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): n.v.t.
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
Datum uitgave: april 1997
Waar verschenen: Zelfkazer, nr. 4
Pagina's: 12
Samenvatting: Stand van zaken AKK-KB project tijdens jaarvergadering van de bond

Titel: Boerenkaasnotering een feit
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): n.v.t.
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 3.6
Datum uitgave: november 1997
Waar verschenen: Zelfkazer, nr. 10
Pagina's: 1
Samenvatting: Aankondiging start Commissie Boerenkaasnotering, tot stand gekomen door het AKK-KB project

Titel: Over AKK-KB
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): Jack Stroeken, projectleider
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
Datum uitgave: november 1997
Waar verschenen: Zelfkazer, nr 10
Pagina's: 8
Samenvatting: Herhaalde toelichting op de doelstellingen van KB.

Titel: Ketensamenwerking moet breed gedragen worden
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): n.v.t.
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
Datum uitgave: maart 1998
Waar verschenen: Zelfkazer, nr. 3
Pagina's: 6
Samenvatting: Verslag van informatieve bijeenkomst voor deelnemers aan AKK-KB project

Titel: KB-kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): n.v.t.
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
Datum uitgave: april 1998
Waar verschenen: Zelfkazer, nr. 4
Pagina's: middenpagina's
Samenvatting: Informatiebrochure KB, inclusief stappenplan en aanmeldingskaart

Titel: Zware maar zinvolle taak voor noteringscommissie
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): n.v.t.
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 3.6
Datum uitgave: april 1998
Waar verschenen: Zelfkazer, nr. 4
Pagina's: 18
Samenvatting: Gang van zaken rond noteringscommissie

Titels: - Boerenkaas mooiste product
- Veilig en geborgd op weg
- Wie schrijft, blijft
- KB-Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen, op weg naar de licentie

Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): n.v.t.
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
Datum uitgave: mei 1998
Waar verschenen: Zelfkazer
Pagina's: 6, 10, 12, 13
Samenvatting: Artikelen over de verschillende presentaties tijdens het symposium 'Boerenkaas, een keten van garanties', georganiseerd door het AKK-KB project

Titel: Stichting Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen
opgericht
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): n.v.t.
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
Datum uitgave: juni 1998
Waar verschenen: Zelfkazer
Pagina's 15
Samenvatting: Aankondiging oprichting Stichting KB door de Bond
van Boerderij Zuivelbereiders en de Vereniging
Nederlandse Kaasgroothandelaren, als gevolg van het
AKK-KB project

Artikelen in overige bladen

Titel: Thijs Mooren en zijn vrouw maken de beste
boerenkaas
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): Jasper Franse
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
Datum uitgave: 7 mei 1997
Waar verschenen: Zuivelzicht
Pagina's 20, 21
Samenvatting: Verslag uitreiking 'Jan den Besten trofee' en
presentaties die tijdens deze uitreiking werden
gehouden

AKK projectnummer en naam: ZU-96.077b Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen
Titel: Boerenzuivelaars blijven professionaliseren
Subtitel: Betsy Booy nieuwe voorzitter Bond Boerderij
Zuivelbereiders
Naam auteur(s): onbekend
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
Datum uitgave: 22 april 1998
Waar verschenen: Zuivelzicht
Pagina's 16, 17
Samenvatting: Artikel over nieuwe voorzitter van de Bond voor
Boerderij Zuivelbereiders, haar ideeën en belangrijke
projecten voor komend jaar

AKK projectnummer en naam: ZU-96.077b Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen
Titel: Start nationale boerenkaasnotering positief
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): onbekend
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
Datum uitgave: 24 april 1998
Waar verschenen: Zuivelnieuws
Pagina's 3
Samenvatting: Voorzitter Hoogendoorn over KB en de
boerenkaasnotering.

AKK projectnummer en naam: ZU-96.077b Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen
Titel: Kaasavonden in teken van kwaliteitsproject boerenkaas
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): onbekend
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
Datum uitgave: 13 november 1998
Waar verschenen: Zuivelnieuws
Pagina's: 8, 9
Samenvatting: Verslag van de regionale kaasavonden, waarbij een presentatie werd gehouden over de voordelen van deelname aan KB.

AKK projectnummer en naam: ZU-96.077b Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen
Titel: Keten Kwaliteit Boerenkaas begint vrijwillig
Subtitel: n.v.t.
Naam auteur(s): onbekend
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
Datum uitgave: april 1998
Waar verschenen: CM Actueel
Pagina's: 4, 5
Samenvatting: Artikel ter gelegenheid van de aftrap van KB

AKK projectnummer en naam: ZU-96.077b Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen
Titel: Boerenkaasmakers borgen hun kwaliteit door 'zelfbeoordeling'
Subtitel: Kwaliteitszorgsysteem vanuit de kaastobbe
Naam auteur(s): n.v.t.
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4
Datum uitgave: april 1998
Waar verschenen: Oogst
Pagina's: onbekend
Samenvatting: Artikel ter gelegenheid van de aftrap van KB

Presentaties:

AKK projectnummer en naam: ZU-96.077b Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen
Titel: **Meerwaarde in Boerenkaas**
Naam bijeenkomst: Jaarvergadering Bond voor Boerderij Zuivelbereiders
Datum presentatie: april 1997
Spreker: J.H.A. Stroeken
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4

AKK projectnummer en naam: ZU-96.077b Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen
Titel: **KB – Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen “De niet-te-missen kansen”**
Naam bijeenkomst: Informatiebijeenkomst deelnemers AKK-KB project
Datum presentatie: 4 maart 1998
Spreker: J.H.A. Stroeken
Codes **Ketenkennisgebied(en)**: 2.4

AKK projectnummer en naam:
Titels:

ZU-96.077b Kwaliteitszorg Boerderijzuivelketen

- Dynamiek en vernieuwing
- Borging van het ambacht
- Melk van onbesproken kwaliteit
- Veilig en geborgd op weg
- De betekenis van KB voor de kaasboerderij
- Geld, tijd en ruimte
- Betekenis van een ketenproject voor de praktijk
- Wat vindt de consument van ketenborging

Naam congres:
Datum presentatie:
Sprekers:

Boerenkaas, een keten van garanties

22 april 1998

- prof. Dr. Ir. W. de Wit
- dhr. F. Ammerdorffer
- ir A.K. Schaap
- drs. P.J. Poot
- mw. M. Captein
- dhr. J. Kos
- ir. J.H.A. Stroeken
- Mw. M. Berk

Codes **Ketenkennisgebied(en)**:

2.4

Bijlage 2   Participanten / deelnemers

Bedrijfsleven:

Bond van Boerderij Zuivelbereiders
Postbus 250
3830 AG LEUSDEN
Contactpersoon: de heer Th. S. Zwart

Van der Sterre Groep / P. van der Sterre Kaashandel B.V.
Postbus 57
2410 AB BODEGRAVEN
Contactpersoon: de heer J. Kos

Gemeenschappelijk Zuivelsecretariaat (GemZu)
Patrijsweg 58
2289 EX RIJSWIJK
Contactpersoon: drs. P.J. Poot

Coöp. Producenten handelsvereniging 'De Producent'
Postbus 5
2800 AA GOUDA
Contactpersoon: de heer M. de Vries

Stichting COKZ
Postbus 250
3830 AG LEUSDEN
Contactpersoon: ir. K.C. Pette

Het Nederlands Zuivelbureau
Postbus 30
2280 AA RIJSWIJK
Contactpersoon: de heer P.M.J. Klok

Zijerveld & Veldhuyzen
Postbus 52
2410 AB BODEGRAVEN
Contactpersoon: de heer R. Lekkerkerker

Waayer BV
Edisonstraat 59
2723 RS ZOETERMEER
Contactpersoon: de heer P. Kroes

Door LNV gefinancierde kennisinstellingen:

RIKILT-DLO
Postbus 230
6700 AE WAGENINGEN
Contactpersoon: mevr. Dr. C.M. Colijn

IKC-Landbouw
Postbus 482
6710 BL EDE
Contactpersoon: ir. H. Wieling

TNO Voeding
Postbus 360
3700 AJ ZEIST
Contactpersoon: mevr. A. Schwarz-Bovee

Subsidieverstrekker:

De Stichting Agro Keten Kennis
Postbus 15
5240 AA ROSMALEN
Contactpersoon: ir. J. van Roekel

Projectleiding:

Innovaction Stroeken BV
Postbus 74700
1070 DJ AMSTERDAM
Contactpersoon: de heer J. Stroeken